

Здравословните
работни места
УПРАВЛЯВАТ
ОПАСНИТЕ
ВЕЩЕСТВА

Канцерогени на работното място

Основни моменти

- Канцерогенът е вещество, което може да причини, утежни или подпомогне появата на карцином при хората и животните. Някои канцерогени се вдишват, други може да проникнат през кожата или лигавиците. По-подробни определения се съдържат в съответната Европейската директива и националното законодателство.
- Не всяка експозиция на канцерогени неизбежно води до рак: някои действат след продължителна и във високи дози експозиция, докато други — при по-ниски нива и след по-кратки периоди на експозиция.
- Работниците могат да бъдат изложени на редица канцерогени. Общозвестните професионални канцерогени включват азбест, радон, някои пестициди, арсен и тютюнев дим.
- Много от канцерогените, на които са най-често изложени работниците, се генерират в работните процеси. Примерите включват дизелови изгорели газове, заваръчни газове, кристален силициев прах и прах от твърда дървесина. Канцерогените могат да присъстват и в суровините (включително като примеси/замърсявания), междинните продукти, крайните или страничните продукти.
- Ефектите от канцерогените могат да се проявят дълго след експозицията.
- Съгласно законодателството на ЕС работодателите трябва да предприемат строги мерки за предотвратяване на вредите (в допълнение към необходимите мерки за други опасни вещества): елиминиране на експозицията или когато това не е възможно, стриктна замяна, съхраняване на канцерогена в затворена система, измерване на експозицията и по-строги изисквания за информация и документация.
- Подробни разпоредби за управление на безопасността и здравето при работа (БЗР) с канцерогени са определени в националните нормативни уредби. Затова е много важно да се търси информация за изискванията на националното законодателство.

Здравословните работни места управляват опасните вещества

Между 2018 и 2019 г. Европейската агенция за безопасност и здраве при работа (EU-OSHA) провежда общоевропейска кампания за насърчаване на култура за превенция на рисковете, свързани с опасните вещества на работното място. Целта е да се намали наличието и експозицията на опасни вещества по време на работа, като се повиши осведомеността относно рисковете и ефективните начини за предотвратяването им.

Оценки на риска на работното място

Работодателите трябва да оценяват риска от експозиция на канцерогени и да определят превантивни мерки, като вземат предвид всички възможни начини за експозиция/пътища на проникване (вкл. експозиция през кожата), като се обхванат и процесите на съхранение на химически вещества и отпадъци. Данните трябва да се предоставят на компетентните органи при поискване (напр. за дейности, количества, експозиции, брой на изложените на експозиция работници или предприети превантивни мерки). Специално внимание трябва да се обърне на хората, изложени на особен риск, както и на смесите, получени като страничен продукт на работните процеси (https://oshwiki.eu/wiki/Process-generated_contaminants) (напр. дим при заваряване или прах при рязане на скални материали, или дървообработка).

Оценката на риска трябва редовно да се преразглежда, особено предвид факта, че канцерогени могат да се внесат на работното място и чрез някои негови промени:

- промени в състава на използваните продукти;
- нови продукти — преди въвеждането на нов продукт трябва да бъде проверена неговата токсичност;
- промени в работните процеси или методи.

Агенти, които понастоящем се считат за приемливи, на по-късен етап могат да бъдат признати като канцерогенни от нови проучвания.

За повече информация относно оценката на риска вижте информационната листовка „Законодателна рамка за опасните вещества на работните места“ (<https://healthy-workplaces.eu/bg/tools-and-publications/publications/info-sheet-legislative-framework-dangerous-substances-workplaces>).

Информация за рисковете

Информационните листове за безопасност (https://oshwiki.eu/wiki/Safety_Data_Sheet) и етикетите описват опасностите, свързани с етикетирани химикали или продукти, и дават информация относно начина на работа, съхранението и спешните мерки в случай на инциденти, идентифицираната(ите) употреба(и) на веществото, експлоатационните условия и мерките за управление на риска. Информационният лист за безопасност не е оценка на риска. Работодателите трябва да приспособят препоръчителните мерки към конкретните условия на всяко работно място.

Същевременно не за всички вещества има информационни листове за безопасност и дори за тези, за които има, информацията може да е непълна. Работодателите могат да направят следното:

- да направят справка с техническата документация, инструкциите за употреба, базите данни с информация за химичните рискове (напр. базите данни на Европейската агенция по химикали, <http://echa.europa.eu/web/guest/information-on-chemicals>), както и с техническата и научната литература;
- да поискат информация от доставчиците;
- да се консултират със службите по превенция;
- да потърсят съвет от търговски асоциации, търговски палати, синдикати или службите за социално осигуряване;
- да се свържат с властите.

Йерархия на превантивните мерки за канцерогени

Експозицията на работниците трябва да се предотврати чрез прилагане на мерки в определен приоритетен ред.

- Най-ефективната мярка е елиминирането, което може да се постигне чрез промяна на използваната технология или характеристиките на крайния продукт, така че да се избегне използването на канцерогени.
- Замяна означава смяна на опасното вещество или продукт с по-безопасно вещество, продукт или процес. Това не бива да води до други опасности с неприемливи нива на риска.
- Ако замяната е технически невъзможна, работодателят трябва да използва затворена технологична система.
- Ако няма техническа възможност за затворена система, работодателят трябва да сведе експозицията до минимум.
- Ако за работниците съществува риск, трябва да се определят зони, които да са достъпни единствено за лицата, чиито задължения налагат влизането им в тях.
- Ако се използва канцероген, работодателят трябва да направи следното:
 - да ограничи количеството на канцерогена;
 - да сведе до минимум броя на изложените на експозиция работници;
 - да разработи работни процеси за минимизиране на отделянето на вещества (т.е. използване на колективни мерки за превенция);
 - да премахне канцерогените чрез екстракционна вентилация при източника;

- да използва подходящи процедури за измерване на нивата на канцерогените (особено за ранно откриване на аномални експозиции в случай на непредвидими събития или аварии);
 - да въведе използването на лични предпазни мерки, ако мерките за колективна защита са недостатъчни;
 - да определи по ясен начин границите на рисковите зони и да използва съответната предупредителна и обезопасителна маркировка;
 - да наложи използването на плътно затворени и ясно обозначени с етикети съдове за съхранение, работа, транспортиране и изхвърляне на отпадъците.
- Експозицията по никакъв начин не трябва да надвишава граничната стойност на професионална експозиция на канцероген, ако има определена такава в законодателството.

Работодателят трябва да осигури правилна хигиена (с цел свеждане до минимум на риска от замърсяване). Редът и условията не трябва да са свързани с разходи за работниците и трябва да включват следното:

- забрана за ядене, пиене и тютюнопушене в районите с риск от замърсяване;
- осигуряване на подходящо защитно облекло и отделни места за съхранение на работното и личното облекло;
- осигуряване на достъп до подходящи съоръжения за миене и до тоалетни;
- наличие на подходящи и добре прилягащи, чисти, проверени и поддържани лични предпазни средства, съхранявани в определено за целта място.

Гранични стойности на професионална експозиция (ГСЕ) и наблюдение

За някои канцерогенни вещества съществуват ГСЕ. Тези данни трябва да са част от информационните листове за безопасност. Спазването на ГСЕ трябва да се счита за минимална мярка и да се полагат усилия за възможно най-ниска експозиция под тези стойности.

Мониторингът на канцерогените трябва да бъде част от стратегията за управление на канцерогените на дружеството и да включва периодични проверки на ефикасността на мерките за контрол.

Поддръжка и инциденти

Ако се предвиждат задачи, които биха могли да доведат до временна, предвидена, по-висока експозиция и тази дейност е неизбежна (напр. като част от процеса на поддръжка), работодателят трябва да консултира работниците/техните представители във връзка с подходящите мерки за превенция, които ще бъдат предприети за свеждане до минимум на експозицията и за контрол на достъпа.

Работодателите трябва да информират възможно най-бързо работниците/представителите за аномални инциденти с риск от излагане. В засегнатата зона трябва да се допускат единствено работници, необходими за дейността и оборудвани с подходяща защита за извършването на ремонтни дейности. Експозицията не трябва да е постоянна и трябва да се сведе до минимум.

Необходимо е разработването на аварийни планове за реагиране на извънредни ситуации, свързани с канцерогени, както и да се осигури съответното обучение, периодични тренировки и се осигурят необходимите средства за интервенция.

Консултиране на работниците, информация и обучение

Работниците и/или техните представители трябва да участват в определянето на подходящите мерки за контрол. Трябва да се гарантира, че работниците могат да преценяват дали законодателството се прилага правилно.

Работодателят трябва да предостави на работниците подходящи инструкции и обучение, свързани с тяхната работа, които включват: потенциалните рискове за здравето и използването на мерки за контрол, хигиенните изисквания, необходимото защитно оборудване, облекло и действията при инциденти при работа. Обучението има също за цел да повиши осведомеността за рисковете, които не са видими, както и за ефектите, които се проявяват едва по-късно.

Примери за инструменти и насоки

Има ли канцерогени на работното Ви място? Време е да действате! (IRSST, Канада) <http://www.irsst.qc.ca/media/documents/PubIRSST/RG-796.pdf>

В този документ е описан процес за идентифициране на канцерогени на работното място, оценка на рисковете и прилагане на подходящи мерки за превенция с цел намаляване на рисковете. Включен е контролен списък.

Канцерогени на работното място: какво трябва да знае служителят? (National Institute for Health Development, Естония) https://intra.tai.ee/images/prints/documents/135488464670_Tookeskkonna_kantserogeneid.pdf

В това ръководство са разгледани потенциалните ефекти на различните канцерогени на работното място, безопасното боравене и наблюдението на здравето на изложените на експозиция работници.

Guidance sheets for identifying and substituting carcinogens (INRS, Франция) <http://www.inrs.fr/actualites/nouvelles-far-fas.html>

Информационните листове, съставени от експерти по технологиите и БЗР, се актуализират непрекъснато. Има 56 информационни листа за начините за идентифициране, както и 38 информационни листа за замената на специфични канцерогени на работното място.

INFOCARQUIM — information on chemical carcinogens (INSST, Испания) <http://infocarquim.insht.es:86/Forms/About.aspx>

Базата данни INFOCARQUIM е предназначена за професионалисти от сферата на индустриалната хигиена, здравеопазването и БЗР, работодатели и работници. В нея е предоставена информация за:

- класификацията на канцерогените;
- употребата и приложенията на такива агенти;
- възможните алтернативи;
- потенциално свързаните с всеки агент тумори;
- производствени данни.

Здравно наблюдение

Държавите членки имат установени мерки за здравно наблюдение на работниците (преди експозиция, на редовни интервали при работа, свързана с експозиция, а някои — дори след края на експозицията). Ако има съмнения, че даден работник е с влошено здраве в резултат на експозиция, може да се наложи здравно наблюдение на други изложени на експозиция работници и рискът трябва да се преоцени. Трябва да се води индивидуална медицинска документация на засегнатите работници. Работниците трябва да имат достъп до личните си данни и да получават информация за здравното наблюдение, което е необходимо след края на експозицията. Работниците или работодателят могат да поискат преглед на резултатите от здравното наблюдение.

Уведомяване и водене на архив

Работодателите трябва да поддържат актуален списък на изложените на експозиция работници и при поискване да предоставят достъп до данните на упълномощени лица (лекари, органи, работници и техните представители). Всички случаи на карциноми трябва да се съобщават на компетентния орган. Архивите се съхраняват от работодателя най-малко 40 години след края на експозицията и се прехвърлят на съответния орган, ако дружеството престане да съществува.

Мерки за работници, които могат да бъдат особено изложени на риск

При извършване на оценка на риска работодателите трябва да обърнат особено внимание на някои групи работници:

- съгласно Директива 94/33/ЕО за закрила на младите хора на работното място, младите хора не трябва да работят при условия, които ги излагат на канцерогени;
- според Директива 92/85/ЕИО за безопасността и здравето при работа на бременни работнички, работодателите трябва да оценяват всички рискове и евентуални въздействия върху бременни работнички или кърмачки и да предприемат подходящи мерки, например преместване на бременната или кърмеща работничка на друга позиция или пускане в отпуск;

- работници, на които им е трудно да разбират инструктажите или обучението, например работници мигранти или нови работници;
- работници, извършващи поддръжка, и работници на подизпълнители.

Тези работници трябва да преминат обучение, специфично за нуждите им, както и да бъдат защитени от подходящи мерки за превенция.

За повече информация направете справка с информационния лист „Уязвими работници и опасни вещества“.

Пътната карта за канцерогените

Счита се, че ракът е основната причина за свързаните с работата смъртни случаи в ЕС. Поради това на 25 май 2016 г. шест европейски организации се ангажираха с доброволна схема за действие — **Пътната карта за канцерогените** (<https://roadmaponcarnogens.eu/>) — целяща повишаване на осведомеността, особено в малките и средните предприятия (МСП), за рисковете, произтичащи от експозицията на канцерогени на работното място, и обмяната на добри практики.

В дейностите се приканват да участват държавите членки, социалните партньори, предприятията, научноизследователските организации и други организации в Европа (и дори извън нея), чрез:

- предоставяне на информация за пределни стойности, методи за оценка на риска и възможни мерки за превенция;
- въздействие върху поведението и културата на работното място;
- насърчаване на конкретни примери за рентабилни добри практики, осъществими за МСП.

Прочетете спогодбата (<https://osha.europa.eu/sites/default/files/carcinogens-covenant.pdf>) за да видите какви задължения са поели партньорите.

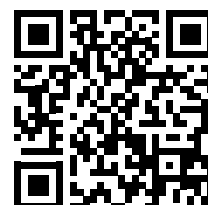
Вижте Пътната карта (<https://osha.europa.eu/sites/default/files/carcinogens-background-roadmap.pdf>) за пълна информация за съвместните усилия.

Допълнителна информация

Статия на OSHwiki за канцерогенни, мутагенни и репротоксични вещества
[https://oshwiki.eu/wiki/Category:Carcinogenic,_mutagenic,_reprotoxic_\(CMR\)_substances](https://oshwiki.eu/wiki/Category:Carcinogenic,_mutagenic,_reprotoxic_(CMR)_substances)

Директива 2004/37/ЕО относно защитата на работниците от рискове, свързани с експозицията на канцерогени или мутагени по време на работа
<https://osha.europa.eu/bg/legislation/directives/directive-2004-37-ec-carcinogens-or-mutagens-at-work>

#EUhealthyworkplaces

© Европейска агенция за безопасност и здраве при работа, 2020 г.

Възпроизвеждането е разрешено, при условие че се посочи източникът.

За възпроизвеждане и използване на снимките е необходимо да се поиска разрешението на носителя на авторското право.

Снимките, използвани в настоящата публикация, илюстрират различни трудови дейности. Те не показват непременно добри практики или спазване на законодателните изисквания.

www.healthy-workplaces.eu